

NOVINKY ZAHRANIČNÍ KNIHOVNICKÉ LITERATURY

1. ACCART, Jean-Philippe. Le Sommet mondial sur la société de l'information : caractéristiques et enjeux pour les professionnels de l'information : caractéristiques et enjeux pour les professionnels de l'information [Světový summit o informační společnosti : klíčové informace pro informační profesionály] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 68–73. Lit. 9, pozn. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

Autor v příspěvku popisuje průběh a náplň I. fáze světového summitu o informační společnosti konaného v prosinci 2003 v Ženevě. V úvodu jsou nastíněny některé definice pojmu „informační společnost“, tak jak jej chápou přední světoví informační profesionálové. Další část přibližuje pozadí vzniku myšlenky konání summitu a uvádí výčet organizací, které se na jeho přípravě podílejí nebo v minulosti podílely. Klíčové otázky uvedeného summitu se týkaly volného přístupu občanů k informacím. Ze summitu vzešly dva zásadní dokumenty: *Deklarace principů* (Déclaration de principes, Declaration of Principles – http://www.itu.int/wsis/documents/doc_multi.asp?lang=en&id=1161|0) a *Akční plán* (Plan d'action, Plan of Actions – http://www.itu.int/wsis/documents/doc_multi.asp?lang=en&id=1160|0); výňatky z jejich obsahu jsou v příspěvku uvedeny. Z hlediska informačních profesionálů byly na summitu řešeny například otázky spojené s možnostmi informatizace společnosti v rozvojových zemích. (Jako okamžité řešení ke zmírnění informačních problémů chudých zemí bylo navrženo, aby se velká informační centra rozvinutých zemí angažovala ve spolupráci se zeměmi Jihu.) A obecně pak faktory, které usnadňují nebo naopak blokují šíření informací žádoucím způsobem. Byla zdůrazňována nezastupitelnost informačních profesionálů v procesech vyhledávání a šíření informací, pedagogické aspekty profese. V závěru jsou nastíněna témata pro summit 2005 (Tunis). Více informací o obou summitech ve francouzštině je možno získat na <http://www.smsi.francophonie.org/>, <http://smsi.internet.gouv.fr/>, případně na <http://www.wsis-online.net/>.

2. ANTOINE, Aline. Le politiquement correct et les livres documentaires pour la jeunesse [Správná politika a naučná literatura pro mládež] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 56–60. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

Problematika knižní cenzury patří spíše do oblasti beletristické literatury, avšak někdy bývají tyto problémy spojeny i s literaturou faktu pro děti. O témata, která vyjadřují realitu naší společnosti a doby, je dnes velký zájem – zejména proto, že přinášejí mladým čtenářům objasnění mnoha problémů. V úvodu příspěvku se autorka zamýšlí

nad samotným pojmem „správná politika“ a vyjadřuje názor, že jakékoli snahy aplikovat to, co je jeho náplní, nezbytně zavánějí cenzurou. Některá omezení dokonce nemívají pozitivní dopad, spíše názor (zejména dětských) čtenářů zkruslí. Autorka přibližuje problematiku nejprve z historického hlediska – již v 19. století se objevily snahy určovat „vhodnou literaturu“ zejména pro mladé dívky z dobrých rodin. Uvádí ukázky dobových textů z časopisů (např. *Le journal des demoiselles*) poznamenaných jak všeobecně přijatým („politiquement correct“) přístupem k výchově dívek, tak například dnes naprosto nepřijatelnými východisky hodnocení obyvatel francouzských kolonií apod. Upozorňuje na různá doporučení vhodné četby pro dívky a na rozdíly těchto doporučení v okruzích jednotlivých časopisů a v různých časových obdobích. Dále je uvedeno několik dalších případů zásahů cenzury z let 1950 a 1980. Ještě v letech devadesátých byl distribuován knihovnám seznam knih nevhodných pro děti, a to i přesto, že se z velké části jednalo o díla „klasická“ (seznam zpracovaný Marie-Claude Monchaux). Důvody byly především morální – knihy obsahovaly pasáže o sexu, válkách, koncentračních táborech, smrti atd. Proti tomu se postavili někteří pracovníci knihoven. U části z nich to mělo negativní dopad na jejich další ohodnocení nebo dokonce přišli o místo. Ačkoli by se mohlo zdát, že se situace zlepšuje, i v současnosti taková omezení najdeme, a to kupříkladu i v učebnicích pojednávajících o lidském těle. Ožehavým problémem se zdají být témata jako je homosexualita, rasismus, drogy, násilí atd., které ovšem odrážejí stav dnešní společnosti. Vystává otázka, zda a do jaké míry by měly být tyto informace dětem dostupné. (Pozn. red.: autorka je předsedkyní sdružení *Lire pour comprendre*, které se zabývá především otázkami studia naučné literatury – viz <http://www.lirepourcomprendre.org/>.)

3. BATTISTI, Michèle. Le droit d'auteur, un obstacle à la liberté d'information? [Autorské právo na překážku svobodě informací?] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 31–35. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

Podobně jako zákon o copyrightu platný v některých zemích má systém autorského práva za cíl nastolit rovnováhu mezi zájmy jednotlivce (odměna za vytvoření) a zájmem veřejným (šíření vědomostí). V zemích, kde se používá autorské právo, je však kladen důraz na ochranu osoby autora, zatímco zákon o copyrightu se zaměřuje na ochranu díla. Příspěvek nastiňuje rozdíly mezi oběma systémy a zároveň přibližuje, jak příslušné systémy fungují v mimofrancouzském prostředí (např. ve Spojených státech amerických, Velké Británii). V oblasti elektronického publikování a internetu obecně jsou vzhledem k formě užívání informací tyto postuláty v celém svém měřítku obtížně aplikovatelné a zájmy autorů se zdají být ohroženy. Autorka popisuje různé možnosti autorského omezení přístupu k různým typům informací v elektronické podobě na bázi kontraktů, licencí, různých technických omezení atd., zvažuje jejich rizika a zamýšlí se nad tím, zda budou do budoucna postačující a nebude-li nutná globální úprava stávajícího systému.

4. BERTRAND, Anne-Marie. Les lecteurs, le droit et l'argent [Čtenáři, zákon a peníze] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 43–50. Pozn. a lit. 37. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

V poslední době se neustále diskutuje o rovnováze mezi autorským právem a právem přístupu čtenářů k informacím. Příspěvek ukazuje, že ekonomický tlak, legislativní bariéry, nárůst cenzury a autocenzury omezují možnost demokratického přístupu k informacím. V úvodu příspěvku autorka rozebírá problematiku aktivit, které jsou (někdy neoprávněně) označovány jako „pirátství“, samozřejmě zejména v oblasti internetových zdrojů, a přibližuje faktory, které k tomuto jevu přispívají. Dalším závažným problémem se zdají být různé formy cenzury, např. vlastní autorско-vydavatelská cenzura, cenzura vztahující se k vydávání tzv. neautorizovaných životopisů, publikací uměleckého charakteru (kde jsou použita výtvarná díla) atd. Autorka uvádí řadu příkladů této cenzury na konkrétních dílech. V závěru příspěvku popisuje možný dopad těchto aktivit na dění v knihovnách coby institucích, které mají za úkol zajišťovat svobodný přístup k informacím.

5. BURNHAM, Erica; PETERSON, Eileen Beany. Health information literacy : a library case study [Zdravotně informační gramotnost : případová studie knihovny] [on-line]. *Library Trends*. Winter 2005, vol. 53, no. 3, s. 422–433. Lit. 16. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612717>.

Článek na případové studii Informačního střediska pro pacienty s neurologickými poruchami Neurologické kliniky v Montrealu ukazuje, nakolik mohou knihovníci a zdravotničtí knihovníci pomoci se zprostředkováním informací pacientům trpícím neurologickými chorobami. Autorky se v úvodu zaměřily na otázky „informační gramotnosti a zdravotně informační gramotnosti“ (health information literacy), včetně jejich definování (např. na webu MLANET – viz <http://www.mlanet.org/resources/healthlit/define.html>). Pokud jde o gramotnost dospělých, výzkumy hodnotící gramotnost populace odhalily, že téměř 23 % Američanů a 15 % Kanadčanů vykazovalo nízkou informační gramotnost – na úrovni jedna až dvě z pětistupňové škály. Byla zkoumána úroveň tří typů informační gramotnosti: schopnost porozumět textu (informace z novinového článku, z časopisu); schopnost porozumět dokumentu (informace z tabulek, seznamů, obsahů apod.); schopnost matematická (užití grafu, aritmetické výpočty, odhady apod.). Nízká úroveň informační gramotnosti je hlavním faktorem ovlivňujícím zdravotně informační gramotnost. Zdravotně informační gramotnost je jedním z prostředků, který přispívá k rovnému přístupu ke zdravotní péči. Informační

středisko pro pacienty s neurologickými poruchami (Neuro-Patient Ressource Centre, <http://www.infoneuro.mcgill.ca/>) vzniklo z iniciativy Neurologické kliniky v Montrealu s cílem poskytovat zdravotní informace (informace o zdraví, health informations, informations de santé) v anglickém a francouzském jazyce nejen vlastním pacientům, ale také rodinám a osobám pečujícím o pacienty s neurologickými poruchami, i široké veřejnosti. Svou činnost dále zaměřilo na spolupráci s odborníky kliniky při tvorbě vzdělávacích materiálů pro pacienty a na výzkum vlivu zdravotních informací na lidské chování. Informační středisko je zaměřeno na zdravotní informace o chorobách, které se vyskytují poměrně řídko a nejsou všeobecně známé. Pro pacienty může být diagnóza šokující nebo ji nechápu: zpravidla nerozumí lékařskému žargonu, neznají anatomii, fyziologii. Rovněž otázka léčení může být pro pacienty nesrozumitelná. Lékař pacientovi neodůvodňuje léčebné postupy, ke kterým se rozhodl. V takových okamžicích je zde Informační středisko schopné pacientovi poskytnout srozumitelné informace o chorobě, léčbě a o péči o pacienty s neurologickými chorobami. Na Informační středisko se obracejí především pacienti Neurologické kliniky. Středisko vlastní a doplňuje fond monografií psaných populární formou o neurologických a psychiatrických chorobách, chronických onemocněních, bolesti a smrti dospělých a dětí. Fond rovněž obsahuje publikace o anatomii, neuroanatomii, fyziologii, lékařské slovníky a encyklopedie, články, letáky. Pacienti vyhledávají informace osobně, telefonicky a e-mailem. Středisko rovněž zprostředkovává informace o zdravotnických specialistech, poskytuje školení ve vyhledávání v lékařských databázích, pořádá informační dny věnované určitým chorobám, jako je např. epilepsie nebo roztroušená skleróza. Informační středisko pro pacienty s neurologickými poruchami spolupracuje s lékaři Neurologické kliniky na programech vzdělávání pro pacienty a na informačních materiálech, kterými jsou například informace o diagnostických testech, klinické příručky, informativní příručky pro osoby pečující o neurologicky nemocné, základní informace o specifických chorobách. Všechny tyto informace a dokumenty vyžadují účast odborných lékařů a sester. Jsou psány ve srozumitelném jazyce, po dokončení jsou redigovány dvěma pacienty bez vysokoškolského vzdělání. Středisko má rovněž grafika, který texty doplňuje názornými a srozumitelnými obrázky. Pro pacienty, kteří mají obtíže se čtením, Středisko vytváří materiály namluvené. Kromě pacientů oceňují činnost Střediska rovněž rehabilitační pracovníci kliniky.

6. CARACO, Alain. Wikipédia : une encyclopédie libre, gratuite et écrite coopérativement [Wikipedia : volně dostupná, bezplatná a kooperativně vytvářená encyklopedie] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 80–85. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

Již od poloviny 90. let 20. století vyvstává potřeba vytvořit univerzální on-line encyklopedii dostupnou širokému okruhu uživatelů. Ve francouzském prostředí

dosud tuto roli plnily nástroje typu Encarta (<http://fr.encarta.msn.com/>), Hachette (http://www.hachette-multimedia.fr/ehmel_payant/hm_ehm.htm), Larousse (<http://www.encyclopedie-larousse.fr/>) aj., avšak přístup do těchto zdrojů bývá zčásti placený či jinak omezený. V roce 2001 vznikla v USA myšlenka vytvoření nového univerzálního nástroje Wikipedia, encyklopedie, kterou by vytvářela řada přispěvatelů najednou. Idea Wikipedie náleží Jamesi Walesovi, řečenému Jimbo, který pro ni zprvu poskytl server vlastní společnosti Bomis. Od roku 2003 provozuje encyklopedii nadace Wikimedia (vlastní technickou infrastrukturu, nikoli však obsah). Její rozvoj je bouřlivý co do počtu příspěvků, ale i co do počtu jazyků, v nichž jsou příspěvky psány: v roce 2001 to bylo 10 jazyků, v roce 2004 50 jazyků. Statistiky růstu a využívání např. francouzské Wikipedie (<http://fr.wikipedia.org/wiki/Accueil>) je možné shlédnout na <http://www.wikipedia.org/wikistats/FR/Sitemap.htm>. Nejenže existuje přímo několik jazykových verzí Wikipedie, ale jsou také vytvořeny vazby mezi různojazyčnými překlady stejného článku. Vyhledávat lze buď přímo podle zadaného termínu nebo v jednotlivých kategoriích. Wikipedia se jeví jako vhodný nástroj k využívání v knihovnách, i když faktem je, že některé tematické okruhy dosud nejsou dostatečně pokryty. Na druhé straně knihovníci mají dostatečné vzdělání a další předpoklady k tomu, aby se stali přispěvateli Wikipedie.

7. CLAVEL, Genevieve. National libraries as access points : the role of TEL and MACS [Národní knihovny jako přístupové body : úloha TEL a MACS]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 3, s. 50–53. 1 il. ISSN 1011-8829.

Zatímco v minulosti byly národní knihovny uzavřenými institucemi, dnes se snaží změnit svůj image a díky spolupráci s dalšími institucemi sloužit jako místa přístupu k informacím, a to jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Ovšem už dříve mnohé národní knihovny byly veřejně přístupné nebo úzce propojené s univerzitním prostředím (mj. Švýcarská národní knihovna). Autorka zmiňuje příspěvek T. Lidmana *Národní knihovny jako zdroj pro poskytování informací* (National libraries as a resource for the future provision of information; příspěvek byl přednesen na konferenci v Bielefeldu a je dostupný z <http://www.kb.se/Sekr/Bielefeld.htm>), v němž je zdůrazněno, že národní knihovny budou muset zlepšovat přístup ke svým fondům, že bude neustále vzrůstat míra spolupráce na mezinárodní úrovni a že vzhledem ke snižování rozpočtů univerzitních knihoven poroste úloha národních knihoven jako významných vědeckých knihoven. Širší zpřístupnění zdrojů obsažených ve fondech národních knihoven je natolik důležité, že se objevuje i v dokumentech o poslání těchto institucí (např. také Britské knihovny). Prvním výrazným krokem ke zlepšení přístupnosti fondů národních knihoven na evropské úrovni byl projekt Gabriel (<http://www.kb.nl/gabriel>), který byl následován projektem TEL (Evropská knihovna, The European Library, <http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html>). Jednou z aktivit uskutečněných v rámci projektu bylo hledání konsensu týkajícího se cílového publika Evropské knihovny.

Bylo zjištěno, že jako hlavní uživatelé jsou tradičně vnímáni akademičtí a výzkumní pracovníci, ale také vysokoškolští studenti a informovaní občané (míněno občané, jimž je vlastní celoživotní učení). V projektu byly zkoumány také mj. vztahy s vydavateli, obchodní modely, vývoj standardů pro metadata, testování interoperability (z důvodu nevyhovující nabídky existujících řešení bylo vyvinuto vlastní portálové řešení, v němž je implementován jak protokol Z39.50, tak protokol OAI). Evropská knihovna by měla být k dispozici v jazycích partnerských institucí, zpřístupňování samotných záznamů v různých jazycích je však komplikované (nejenom kvůli jazyku samotnému, ale také kvůli rozdílným pravidlům pro vytváření jmen autorů). Z hlediska jmenných autorit může Evropská knihovna využít výsledky projektu LEAF (Linking and Exploring Authority Files - <http://www.leaf-eu.org/>, <http://www.dlib.org/dlib/november03/lleder/11lleder.html>, <http://xml.coverpages.org/leaf.html>), pro věcné zpřístupnění budou prozkoumány možnosti využití výsledků projektu MACS (<http://infolab.kub.nl/prj/macs>). Projekty Evropská knihovna, LEAF i MACS si kladou za cíl zlepšit přístup k národním sbírkám na národní (v případě LEAF i mezinárodní) úrovni.

8. DELSEY, Tom. Authority records in a networked environment [Autoritní záznamy v síťovém prostředí]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 4, s. 71–74. Lit. a pozn. 9. ISSN 1011-8829.

Základ příspěvku tvoří autorova prezentace na konferenci Knihovny v digitálním věku (Libraries in the Digital Age, LIDA) 2003 (dostupná na adrese <http://www.ffos.hr/lida/lida2003/presentations/delsey.ppt>). Vzhledem k rozvoji síťových technologií v posledních letech se výrazně zvýšil potenciál pro „sdílení autoritních dat v celosvětovém měřítku“. V rámci mezinárodních projektů je prověřováno využívání sítí a komunikace prostřednictvím protokolů k přenášení autoritních souborů do databází, jež obsahují soubory vytvořené řadou národních bibliografických agentur. Z těchto různých zdrojových souborů jsou vytvářeny skupiny záznamů, které mají vztah k téže osobě, korporaci či dílu. Autoritní soubory mohou být využity jako rozhraní bořící jazykové a národní hranice při přístupu k bibliografickým datům. Přístup k autoritnímu souboru a přenos záznamů mezi soubory a databázemi zahrnuje proces vyhledání cílového souboru, vyhodnocení množiny výsledků (a vyloučení nesprávných výsledků) a zahrnutí vyhledaných dat do hlavní databáze. Příspěvek je zaměřen na přenos autoritních dat do kooperativně tvořené národní databáze nebo do mezinárodní databáze s propojenými autoritními soubory. Vyhledávání v cílovém souboru je komplikováno možností existence různých záhlaví v záznamech o téže entitě. Prakticky se proto omezuje na prvek jména v záhlaví (u osob či korporací), resp. na prvek názvu (u děl). Vyloučení nesprávných výsledků vyžaduje porovnání doplňků u jména nebo názvu, případně dalších pomocných dat. Při zahrnutí záznamu do kooperativně vytvářeného autoritního záznamu obvykle dochází k přezkoumání záznamu, případně k jeho úpravě. Pokud jsou vyhledávací dotazy generovány automaticky na základě extrakce dat z polí obsahujících záhlaví, je třeba odlišit podpole obsahující data, která jsou součástí

jména nebo názvu, a podpole obsahující doplňky ke jménu nebo k názvu. Vytváření databáze propojených souborů je vhodné v co největší míře automatizovat. Počítačový program může být využit například k vyloučení nesprávných výsledků, v případě různých doplňků, jazyků a písem však může být automatické označování nesprávných výsledků velmi složité. Počítačového programu může být rovněž využito při revizích a úpravách záznamů, situaci však znesnadňují komplikovaná katalogizační pravidla používaná v různých zemích. Za klíčovou složku mezinárodního sdílení autoritních dat je považován identifikátor ISADN (International Standard Authority Data Number, Mezinárodní standardní číslo autoritních dat). Struktura identifikátoru, zásady pro jeho přidělování a návrh infrastruktury registračního systému nejsou však zatím vyřešeny. Podobně je tomu s finančním zabezpečením provozu systému a se způsobem jeho správy. Pokud by implementace systému byla ekonomicky realizovatelná, plynuly by z ní značné výhody pro vytváření odkazů mezi záznamy z různých zdrojů, které popisují stejnou entitu. V příspěvku jsou též zmiňovány některé mezinárodní projekty a iniciativy týkající se sdílení autoritních dat, např. LEAF (Linking and Exploring Authority Files, <http://www.cxrnet.com/leaf>) či společný projekt Kongresové knihovny, Deutsche Bibliothek a OCLC nazvaný VIAF (Virtual International Authority File, <http://www.oclc.org/research/projects/viaf> – viz též prezentaci tohoto projektu na výroční konferenci ALA v roce 2006 – <http://www.oclc.org/research/projects/viaf/ala2006c.ppt>).

9. FISHER, Julie. The Potential and Use of Electronics Conferencing : a study of women's involvement in a global context [Možnosti a využití elektronických konferencí : studie účasti žen v globálním měřítku]. *Information Development*. 2004, vol. 20, no. 4, s. 242–247. Pozn. a lit. 27. 2 tab. v textu. ISSN 0266-6669.

Autorka čerpá ze svých zkušeností s moderováním elektronických konferencí v rámci instituce Water Engineering and Development Centre (WEDC) na britské Univerzitě v Loughborough (<http://wedc.lboro.ac.uk/>). Bylo zjištěno, že existují výrazné rozdíly v míře a úrovni účasti mužů a žen v těchto fórech. V článku jsou zkoumány faktory, které tuto nerovnost způsobují. Jako vzorek pro zkoumání bylo využito 6 elektronických konferencí moderovaných WEDC a využívaných účastníky z celého světa. Ukázalo se, že jedním z důvodů, proč někteří účastníci nemohou využívat konferenci v takové míře, jak by si sami přáli, je nemožnost každodenního využívání e-mailu. Uživatelky byly dotázány, zda se jako příslušnice ženského pohlaví cítí být při využívání e-konferencí nějak znevýhodněny. Účastnice z některých afrických a asijských zemí uvedly, že v jejich zaměstnání existuje určitá hierarchie, co se týče přidělování elektronických adres, a jsou tedy skutečně v tomto směru diskriminovány. V řadě rozvojových zemí není ženám ani běžně umožněno stát se informačně gramotnými. Často bylo uváděno, že většina témat, jimiž se e-konference zabývají, je ryze „mužská“. Poznatky z výzkumu mají vést k prohloubení podpory užívání e-konferencí ženami v globálním měřítku a k postupnému odstraňování zmíněných bariér.

10. GILLASPY, Mary L. Factors affecting the provision of consumer health information in public libraries : the last five years [Faktory ovlivňující zajišťování zdravotních informací pro veřejnost : minulých pět let] [on-line]. *Library Trends*. Winter 2005, vol. 53, no. 3, s. 480–494. 1. pozn., lit. 44. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612729>.

Zpřístupňování zdravotních informací (informací o zdraví) ve veřejných knihovnách USA během posledních pěti let ovlivnilo sedm faktorů: rozšíření internetu, zvyšování kvality informací dostupných na internetu, zjištění, že americký životní styl vede k závažným zdravotním problémům, vývoj zájmu veřejnosti o zdravotní spotřební produkty a služby, zkvalitnění zdravotních spotřebních produktů a služeb, důraz na zdravotní gramotnost a 11. září. Internet se podle statistik stal jedním z nejrozšířenějších informačních zdrojů při vyhledávání zdravotních spotřebních produktů a služeb. Rovněž kvalita zdravotních informací pro veřejnost, podle zprávy Internet health resources, vzrostla především díky hodnotícím žebříčkům profesních sdružení jako je např. Medical Library Association nebo Health on Net Foundation. Také veřejné knihovny přispěly k šíření a propagaci kvalitních informačních zdrojů o zdravotních produktech a službách. V rámci iniciativy Healthy People 2010 bylo sestaveno 10 indikátorů zdravotního stavu obyvatel USA, podle nichž bude sledován jeho vývoj v desetiletém období. Na počátku seznamu jsou fyzický pohyb, nadváha a obezita. Špatné stravovací návyky a nedostatek pohybu, zejména u mládeže, vede ke vzniku chorob, které lze během života jen obtížně léčit. Jedním z důsledků je nově indikovaný metabolický syndrom X charakteristický cukrovkou provázenou rezistencí na inzulín, hyperlipidemií, hypertenzí a rizikem kardiovaskulárních chorob. Medicínská propagace zdravé výživy přispěla k rozvoji zájmu veřejnosti o zdravotní spotřební produkty a služby. Mnohem více lékařů konzultuje s pacienty e-mailem, také sami pacienti participují na tvorbě zdravotních informací nebo na odborné tvorbě programů péče o zdraví. Jedním z příkladů je síť mezinárodní neziskové organizace Cochrane Collaboration CCNet (<http://www.cochrane.no/consumers/>) zaměřená na medicínu založenou na důkazech (evidence-based medicine). Dalším zdrojem zdravotních informací pro veřejnost jsou zdravotní encyklopedie vydavatelství Gale Group. Nejvýznamnějším faktorem, který změnil prostředí informací o zdravotních spotřebních produktech a službách, je důraz na zdravotní gramotnost pramenící z veřejných průzkumů počátku let devadesátých. Alarmující výsledky výzkumu Národního ústavu pro gramotnost (National Institute for Literacy) z roku 2002 pak ukázaly, že 44 milionů Američanů se nachází na nejnižším stupni gramotnosti (zvládá psaní, čtení, počítání, avšak vyhledání křížovky na mapě nebo doplnění informací na formuláři pro sociální pojištění jim dělá potíže), přičemž pouze 15 % této skupiny tvořili cizinci, ostatní prošli americkým vzdělávacím systémem. Funkční zdravotní gramotnost je definována

jako „schopnost porozumět základní komunikaci v oblasti zdravotní péče, jako jsou např. informace na lékařském předpisu a formulářích zdravotního pojištění“ (American Medical Association) nebo „schopnost číst, porozumět zdravotním informacím a řídit se jejich instrukcemi“. Veřejné knihovny měly rozhodující vliv na růst zdravotní gramotnosti veřejnosti především zařazením informací o zdravotních spotřebních produktech a službách do svých fondů, zařazením odkazů na informační zdroje do svých webových stránek (Národní ústav zařazovacích, diabetických a ledvinových chorob (<http://www.niddk.nih.gov>), Healthfinder (<http://www.healthfinder.gov>), MedlinePlus (<http://medlineplus.gov/>). Veřejné knihovny rovněž vytvořily a nabídly svým uživatelům řadu vzdělávacích programů zaměřených na vyhledávání zdravotních spotřebních produktů a služeb. Posttraumatický stres jako důsledek událostí 11. září 2001 přispěl k veřejné potřebě zdravotních informací. Podle prognóz bude v USA v roce 2023 kolem 20 % občanů starších 65 let, kteří budou potřebovat zdravotní informace. Rovněž nekvalitní odborná péče a profesní chyby, jichž se dopustili lékaři v některých oblastech Spojených států, vedou k nárůstu potřeby informací o zdravotních službách a produktech. Knihovny sehrávají velmi důležitou roli při uspokojování informačních zdravotních potřeb v rodinách pečujících o přestárlé, nemocné, v seniorských střediscích atd. V současnosti postupně vzniká informační síť o přírodních léčebných metodách a produktech alternativní (integrativní) medicíny.

11. GRACE, Claire; BREMNER, Alison. Getting the value from evaluation : where to get the data and what you can do with it [Určování hodnoty při evaluaci : kde získat data a jak je analyzovat]. *Vine*. 2004, vol. 34, no. 4, s. 161–165. Lit. 4, tab. a il. v textu. DOI 10.1108/03055720410570939. ISSN 0305-5728.

Příspěvek přibližuje zkušenosti knihovny Open University v Milton Keynes ve Velké Británii, která prochází průběžnou „evaluací svých elektronických informačních služeb“. Open University je největší britskou univerzitou, studuje na ní zhruba 200 tisíc studentů, z nich 80 % dálkově (<http://www3.open.ac.uk/about/>). Proto univerzitní knihovna pro své studenty zavedla elektronické informační služby. Podmínkou zachování a dalšího rozšiřování těchto služeb bylo průběžné vyhodnocování jejich využití, určování jejich reálné finanční výhodnosti a prospěšnosti pro studenty. Od roku 1999 se tedy postupně začínalo sledovat, jak přesně a jak často studenti jednotlivé elektronické zdroje využívají, a v roce 2002 byl prostřednictvím proxy serveru zaveden systém, který umožňuje detailně monitorovat způsoby využívání všech elektronických informačních zdrojů, které knihovna poskytuje. Zjištěná data jsou pak porovnávána z různých úhlů. Knihovna však své služby neanalyzuje pouze z kvantitativního hlediska, ale snaží se zpracovávat také informace o kvalitě nabízených služeb, například jak nabízené informační zdroje korespondují s obsahem výuky, jak jsou studenti při vyhledávání v těchto elektronických zdrojích úspěšní

nebo jak jsou s touto službou celkově spokojeni. Samotné kvantitativní údaje získané prostřednictvím proxy serveru nevypovídají například o tom, do jaké míry jsou vyhledané informace pro uživatele relevantní, na což autorky zvláště poukazují. Knihovna Open University vypracovává každý měsíc jakési vyúčtování všech svých služeb a aktivit, na jehož základě se rozhoduje o dalším rozvoji, hospodaření a strategii knihovny, o možnostech finančních úspor, zefektivnění služeb apod. Na závěr autorky nastiňují možné přínosy průběžné evaluace služeb knihoven obecně a naznačují směr, kterým se bude další zkvalitňování procesu evaluace v knihovně Open University ubírat.

12. GUERRINI, Mauro; TILLET, Barbara. Towards and International Cataloguing Code : 10 questions to Barbara Tillett [Směrem k Mezinárodním katalogizačním pravidlům : 10 otázek pro Barbaru Tillett]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2005, vol. 34, no. 1, s. 18–20. Lit. 2. ISSN 1011-8829.

Příspěvek má podobu rozhovoru, v němž B. Tillett odpovídá na otázky M. Guerriho. Týkají se převážně příprav Mezinárodních katalogizačních pravidel a nového vydání Anglo-amerických katalogizačních pravidel, která pravděpodobně nebudou nazvána AACR3, ale *Popis zdrojů a přístup k nim* (Resource Description and Access, RDA), a jsou připravována ke zveřejnění v roce 2007. Přidaná hodnota katalogizace oproti metadatovým schémátům a možnostem dnešních vyhledávačů spočívá podle B. Tillett v tom, že poskytuje obsahový standard pro prvky bibliografického popisu a následně pro zpřístupnění. Návrh *Vyhlášení mezinárodních katalogizačních principů* (Statement of International Cataloguing Principles), který je doplněn glosářem použitých termínů a doporučeními pro budoucí pravidla, byl vytvořen v rámci Mezinárodního setkání expertů pro Mezinárodní katalogizační pravidla. Mezi hlavní otázky, které s jeho vytvářením souvisejí, patří zaručení kulturní rozmanitosti. RDA bude oproti AACR2 obohacen mj. o vlastnosti obsažené ve *Funkčních požadavcích pro bibliografické záznamy* (FRBR) a bude rozčleněn na tři části (popis, výběr přístupových bodů a autoritní kontrola). Cílem je zjednodušení pravidel a zvýšení konzistence katalogizace různých typů zdrojů. Nově bude pojato obecné i speciální označení druhu dokumentu a také oblast souborných a individuálních děl a částí děl. Do těchto pravidel by mělo být zahrnuto i Vyhlášení mezinárodních katalogizačních principů (v návrhu nebo lépe v konečné podobě). Toto Vyhlášení by mělo být užitečné nejenom pro knihovnickou komunitu, ale také pro ostatní komunity, které se zabývají problematikou organizace informací. B. Tillett v rozhovoru vyjádřila také názor, že Vyhlášení v zásadě vychází z Pařížských principů a že jeho příprava výrazně přispěla ke sblížení katalogizačních expertů a tvůrců pravidel z různých částí světa. Rovněž detailně vysvětlila vztahy mezi různými pracovními skupinami pro katalogizaci. (O RDA viz např. <http://dublincore.org/groups/libraries/rda/>, <http://www.collectionscanada.ca/jsc/rdapropectus.html>, <http://www.ifla.org/VII/s13/annual/sp13.htm> – pozn. red.)

13. HOWARTH, Lynne C. Enabling metadata : creating core records for resource discovery : 2004 update on activities of the IFLA Cataloguing Section Working Group on the Use of Metadata Schemas [Zpřístupnění metadat : vytváření minimálních záznamů pro objevování zdrojů : činnost Pracovní skupiny pro využití metadatových schémat Sekce IFLA pro katalogizaci v roce 2004]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2005, vol. 34, no. 1, s. 14–17. Lit. a pozn. 4. ISSN 1011-8829.

Pracovní skupina pro využití metadatových schémat byla v rámci Katalogizační sekce IFLA ustanovena v roce 1998. Stanovila si tři hlavní cíle: 1. vytvořit seznam metadatových schémat vyvíjených a implementovaných v různých zemích, 2. radit knihovnám, jak a/nebo kdy nejlépe využívat metadatové záznamy (a vytvořit příslušné směrnice) a 3. definovat minimální záznam, tj. množinu nejčastěji se objevujících prvků ve vybraných metadatových schématech. Výsledkem činnosti pracovní skupiny byl návrh materiálu s názvem *Metodické rady týkající se struktury, obsahu a aplikace metadatových záznamů pro digitální zdroje a sbírky* (viz <http://www.ifla.org/VII/s13/guide/metaguide03.pdf>), který se zaměřoval na využití metadat v knihovnách a dalších informačních institucích a na určení rámce pro metadatový jádrový záznam. Připomínkové řízení probíhalo od listopadu 2003 do února 2004. Na základě šestnácti připomínek byl dokument revidován. Účastníci připomínkového řízení kladně hodnotili pragmatické zaměření a podrobnost údajů ve zprávě, na druhou stranu kritizovali její nedostatečnou úplnost a aktuálnost. Použité termíny (termín metadata a příbuzné termíny) by měly také být lépe definovány. První cíl pracovní skupiny, tj. tvorba seznamu metadatových schémat, byl vzhledem k vzrůstajícímu počtu metadatových schémat a s ohledem na existenci jiných seznamů zúžen na udržování odkazů na informační zdroje o nejpoužívanějších metadatových schématech v oblasti bibliografie. Co se týká reakce respondentů na část vztahující se k druhému cíli pracovní skupiny, byly konstatovány nepřítomnost důležité kategorie strukturních metadat ve zprávě a nevhodnost striktního rozlišování metadatových a bibliografických záznamů. Rovněž se vzhledem k existenci téměř totožných patnácti základních prvků Dublinského jádra objevily pochybnosti o užitečnosti vytváření další minimální množiny metadatových prvků.

14. HOWORKA, Bolesław. Prava autorskie do artykułu w czasopiśmie naukowym [Autorská práva k příspěvkům ve vědeckém časopise]. *Bibliotekarz*. 2006, no. 5, s. 14–17. ISSN 0208-4333.

Tématem příspěvku je problematika majetkových autorských práv k dílu, jímž je článek pro vědecký časopis. Přibývá případů, kdy vydavatelé vědeckých časopisů požadují od autorů článků jako podmínku zveřejnění jejich textů vyjádření, že tato

díla vznikla mimo jejich pracovní povinnosti pedagogů na vysokých školách, a tudíž nenáleží příslušnému subjektu. V této souvislosti je třeba vyřešit dvě základní otázky: 1) zda vydavateli, který vytiskne toto dílo, náleží majetková práva k zveřejněnému článku, 2) zda autorovi, zaměstnanci vysokoškolské instituce, náleží výhradní autorská práva k dílu, které bylo vytvořeno na základě povinností v rámci jeho pracovního úvazku. Právnický poradce B. Hovorka (bývalý ředitel knihovny Lékařské akademie v Poznani) vysvětluje autorská práva k dílu v podobě odborného článku dle znění čl. 11 polského autorského zákona, kdy náleží majetková autorská práva vydavateli nebo producentovi souborného díla (též časopisu), které je však pojato jako celek (v podobě čísla, dílu, exempláře; jde pouze o autorské právo vztahující se k názvu tohoto díla). Vydavateli nenáleží autorské právo k článkům uveřejněným v jím vydávaných časopisech. Z autorského zákona vyplývá, že majetková autorská práva k jednotlivým částem periodické publikace, pokud jsou uvedena samostatně (pod určitým názvem), pak náleží jejich tvůrcům. Vydavatel též není subjektem zařazeným mezi subjekty vykonávající práva autorskoprávní ochrany – viz čl. 104, odst. 1 polského autorského zákona. Ze znění zákona nevyplývají vydavatelům práva disponovat majetkovými právy k dílu či k právům souvisejícím s autorskými právy. Na zájmy autorů odborných publikací v záležitostech spojených s jejich majetkovými právy se zaměřují též čl. 12 a 14 autorského zákona. Jde o podmínky, za kterých toto dílo vzniklo, zda bylo produktem pracovního úvazku tvůrce článku a zda případně nejsou uzavřeny další smluvní akty, které stanovují jiné podmínky, než jaké vyplývají ze znění zákona. Pak se stává nositelem majetkových práv k tomuto dílu zaměstnavatel. Ovšem tato autorská práva se mohou vrátit subjektu tvůrce článku/ů, za předpokladu, že zaměstnavatel do dvou let od převzetí díla toto dílo nepublikuje. V takovém případě může tvůrce díla vyzvat písemně zaměstnavatele a upozornit ho na skutečnost, že uplynula zákonem stanovená lhůta k publikování díla a že se tudíž tato autorská práva vracejí (nebo přesněji autor je zpětně nabývá). Smlouva může též stanovit další možnosti, obě smluvní strany mají možnost dohodnout se na jiném termínu vydání díla. Je však nutné ještě respektovat znění čl. 13, který stanovuje povinnost zaměstnavatele, jenž přijal dílo svého zaměstnance, vyjádřit se do šesti měsíců od data tohoto přijetí (tedy data, kdy došlo k akceptování majetkových autorských práv k dílu), případně se negativně vyjádřit k jeho znění. V případě, že nedojde v této lhůtě k vyjádření zaměstnavatele v této záležitosti, předpokládá se, že dílo bylo přijato zaměstnavatelem bez výhrad. Existuje však výjimka pro vědecké pracovníky. Vědecké instituci, která je zaměstnavatelem tvůrců vědeckých děl, náleží přednostně právo opublikovat vědecké dílo svého pracovníka, které vzniklo v rámci jeho pracovních povinností. Je však nutné, aby autor byl vhodným způsobem informován, že jeho díla byla zaměstnavatelem publikována, a to i v případě, že po zveřejnění nejsou honorována. Pro zaměstnavatele opět platí povinnost dílo autora do dvou let od jeho přijetí zveřejnit a oznámit autorovi do šesti měsíců od přijetí díla případně výhrady k dosavadnímu znění díla. Každý pracovník vysokoškolské instituce má právo předložit (nabídnout) k publikování svůj odborný (vědecký) výtvar zaměstnavateli, který má ovšem, podle zákona, přednostní právo dílo publikovat.

15. KENYON, Andrea. Philly health info : The College of Physicians of Philadelphia's regional community health information [Philly health info : zdravotní informace Filadelfské lékařské fakulty regionálním komunitám] [on-line]. *Library Trends*. Winter 2005, s. 480–494. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612724>.

Filadelfská lékařská fakulta zahájila v roce 2004 provoz portálu *Philly health info* (<http://www.phillyhealthinfo.org>), který kombinuje internetový portál a informační systém. Je umístěn v Severovýchodní okresní knihovně (Northeast Regional Library). Účelem portálu je zprostředkování a poskytování zdravotních informací (informací o zdraví) co největšímu počtu obyvatel z Filadelfie a okolních okresů. Filadelfská lékařská fakulta je neziskovou vzdělávací a kulturní institucí sloužící k lepšímu porozumění lékařství a role lékařů ve společnosti. V roce 1983 rozvinula úsilí státu Pensylvánie o koordinaci sdílení fondů lékařských a veřejných knihoven a dalších organizací do sítě veřejných zdravotních a zdravotnických informací (CHINET – Consumer Health Information Network). Díky státní podpoře v roce 1985 toto úsilí dále rozšířila na program Zdravotní informační služby pro občany Pensylvánie zaměřený na vzdělávání a referenční podpůrné služby pro nelékařské knihovníky, který vyústil v založení Střediska zdravotních informací C. Everesta Koopa. Philly Health Info je multifasetový, uživatelsky vstřícný webový portál poskytující rozsáhlý seznam regionálních informací o zdravotních službách, produktech a životosprávě, zaměřený na spotřebitelské segmenty populace (seniory, menšiny, děti a mládež). Regionální zdravotní informace byly postupně obohaceny o deset nejlepších celonárodních zdravotních webových míst, která slouží jako referenční zdroje. Philly Health Info v současné době poskytuje abecední seznam odkazů k informacím o více než 85 nemocech, zdravotních poruchách, o zdravotně a životosprávě, které jsou doplněny lékařskou encyklopedií ADAM (<http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/encyclopedia.html>). Unikátním informačním zdrojem je seznam 500 regionálních lékařských služeb pokrývajících 85 typů chorob a zdravé životosprávy. Počátečním krokem v tvorbě tohoto seznamu bylo osazení informačního kiosku v Severovýchodní okresní knihovně. Seznam postupně budoval pracovník najatý na plný pracovní úvazek po dobu jednoho roku. V případě poskytovatelů lékařských služeb, kteří neměli webové stránky, spolupracovaly agentury a profesní sdružení. Informační kiosky a počítačové terminály byly postupně rozšířeny do vybraných knihoven v dalších okresech. Filadelfská lékařská fakulta provedla v roce 2003, v souvislosti s tímto projektem, veřejný průzkum zaměřený na spotřebitelské nároky a požadavky na formu a rozsah zdravotních informací. Z průzkumu a veřejných diskusí vyplynulo, že mládež a osoby nižší věkové hranice získávají zdravotní informace převážně z internetu, podobně je tomu i u dospělých asijského původu, mladí Afroameričané a sociálně hůře situovaní Američané vyhledávají informace na internetu v knihovnách. Součástí instalace počítačových terminálů byl nábor počítačově zdatných dobrovolníků (přihlásilo se mnohem více než bylo požadováno), kteří asistovali zájemcům při obsluze kiosků a prohlížení webových stránek v knihov-

nách a komunitních centrech. Kritickým okamžikem projektu bylo navázání kontaktu s jednotlivými cílovými komunitami, avšak postupně byl vytvořen seznam kontaktních osob, díky nimž probíhá pravidelná komunikace s klienty portálu. V budoucnosti se plánuje umístění počítačových terminálů s odbornou asistencí v nemocnicích.

16. KIBBEE, Jo. Aux armes citoyens! : les bibliothèques publiques françaises face à l'extrême droite [Do zbraně, občané! : francouzské veřejné knihovny tváří v tvář extrémní pravici] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 10–19. Lit. 40. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <<http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>>.

V polovině 90. let 20. století byli členové francouzské Národní fronty (Front national, extrémní pravicová politická strana) zvoleni starosty 4 velkých měst na jihu Francie a začali se zajímat o kulturní dění v nich, což se kromě řady jiných institucí dotklo i knihoven. Autor článku nejprve obecně nastiňuje dopad aktivit Národní fronty na kulturní dění ve Francii a následně se podrobně zaměřuje na oblast knihoven. Na příkladu tzv. „aféry ve městě Orange“ ukazuje, jak díky zvoleným zastupitelům z řad Národní fronty došlo na mnoha místech ke značné politizaci některých (zejména akvizičních) knihovnických procesů. V praxi šlo například o vznik speciálních, radnicí jmenovaných komisí, které dostaly za úkol posuzovat vhodnost či nevhodnost konkrétních akvizic. Informace o zásazích cenzury v knihovně v Orange se následně dostaly do tisku a vyvolaly nesouhlas nejen v Evropě, ale např. i ve Spojených státech amerických. Řada knihoven i velkých francouzských knihovnických organizací, jako např. Association des bibliothécaires français (ABF, <http://www.abf.asso.fr/>), se rozhodla tomuto „ideologickému teroru“ postavit. Autor popisuje reakce veřejnosti a vývoj událostí od devadesátých let až do roku 2004.

17. KOUAME, Gail; HARRIS, Margo. Consumer health information from both sides of the reference desk [Uživatelské zdravotní informace z obou stran pultu referenčních služeb]. *Library Trends*. 2005, vol. 53, no. 3, s. 464–479. Lit. 18. ISSN 0024-2594.

Autor se v článku zabývá prostředím, v němž se realizuje zpřístupňování zdravotních informací (informací o zdraví) v amerických veřejných knihovnách, a překážkami, na které zpravidla naráží uživatelé knihoven při vyhledávání těchto informací. Zkoumá vztahy a interakci mezi uživateli knihovny a zaměstnanci referenčního oddělení knihovny. V závěru pak popisuje úlohu Národní sítě lékařských knihoven. Jedním z dilemat poskytování zdravotních informací veřejnosti je otázka, zda veřejná knihovna při zpřístupňování tohoto typu informací skutečně naplňuje své poslání a slouží široké

veřejnosti. Knihovny musí při poskytování zdravotních informací rovněž řešit aspekty jazykové, informační gramotnosti, věkových skupin uživatelů, společenskou citlivost na určitá témata apod. Zdravotní informace poskytované sítí regionálních lékařských knihoven pokrývají všeobecná témata zdravotní péče, frekventované choroby – zdravotní informace, o nichž se předpokládá, že je využije co nejširší veřejnost. Problém však nastane při hledání informací o speciálních chorobách a speciální péči o nemocné, nebo při vyhledávání zdravotních informací pro mládež. Zahlcující množství informací vyhledaných v bázích na určité téma vyžaduje čas a informační zběhlost při jejich vyhodnocení a využití. Další problém nastává ve chvíli, kdy uživatel potřebuje informaci okamžitě. V projektu Národní sítě lékařských knihoven (National Network of Libraries of Medicine, NN/LM, <http://nml.gov/outreach/community/>) spolupracují rodiče a knihovníci na rozvoji informačních zdrojů zaměřených na specifická témata zdravotní péče (podnázev projektu zní Public Libraries and Community Partners: Working Together to Provide Health Information). Veřejné knihovny se rovněž zaměřily na poskytování a zprostředkování zdravotních informací pro rodiny s dětmi. Webové stránky knihoven obsahují odkazy na Středisko zdravotní péče o děti se speciálními potřebami (Center for Children with Special Needs, <http://www.cshcn.org/>), které bylo vybudováno v rámci programu Dětské nemocnice a Regionálního zdravotního střediska v Seatlu. Knihovníci se při poskytování zdravotních informací rovněž potýkají s celou řadou úskalí: použití odborné lékařské terminologie, směšování role zprostředkovatele zdravotních informací s rolí odborníka poskytujícího lékařskou péči ve formě rad a doporučení, zacházení s citlivými informacemi, udržení kroku s rychle se měnícím vývojem v určitých oblastech lékařské péče. Národní lékařská knihovna na základě průzkumu informačních potřeb a jejich uspokojování veřejnými knihovnami zjistila, že zdravotní informace patří mezi deset nejfrekventovanějších témat. Významnou roli ve zprostředkování zdravotních informací hrají zejména venkovské veřejné knihovny. Národní lékařská knihovna tak rozšířila své školící aktivity na veřejné knihovny, aby i ony měly vyškolené odborníky na zdravotní informace.

18. LO BIANCO, Nicky. New and emerging communities for public libraries [Nové a objevující se komunity ve vztahu k veřejným knihovnám]. *Australasian Public Library Information Services*. 2004. vol. 17, no. 1, s. 27–31. Lit. 6. ISSN 1030-5033.

V roce 2003 představila Australian Capital Territory (ACT) Public Library (<http://www.library.act.gov.au/>) svůj projekt týkající se multikulturních služeb občanům. Klíčové body projektu se nejvíce dotýkají stárnoucího obyvatelstva, nastupující generace, dočasného obyvatelstva, nově vzniklých a teprve vznikajících komunit, otázek kulturního dědictví a otázky míšení kultur. Jako nejproblematictější kategorie uživatelů knihoven se v této souvislosti jeví právě nově se vytvářející společenství. Jedná se především o imigranty, kteří například v metropoli Canberra tvoří více než 20 % populace. Příspěvek přibližuje některé přístupy australské vlády k tomuto

problému a možnosti spolupráce vládních organizací s knihovnami. V rámci projektu byly zkoumány druhy informací, o které mají tyto skupiny uživatelů největší zájem, a zároveň byly definovány faktory omezující možnosti těchto obyvatel využívat plně služeb vládních organizací, resp. knihoven. Ukázalo se jako vhodné, aby právě dobrovolníci z příslušných etnických skupin pomáhali formulovat a řešit zásadní problémy. V příspěvku jsou zmiňovány některé možnosti řešení, jako jsou nejrůznější vícejazyčné informace o službách knihoven dostupné na webu, softwarové programy pro výuku angličtiny, asistenční služby, projekty spolupráce knihoven s různými multikulturními centry, poradnami pro uprchlíky atd.

19. MOUSAVI CHELAK, Afshin. Cataloging rules and standards in Iran [Katalogizační pravidla a standardy v Íránu]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 4, s. 78–81. Lit. 26. ISSN 1011-8829.

Od samého počátku katalogizace knih v perštině (v roce 1970) bylo zřejmé, že katalogizace těchto i arabských knih bude vyžadovat speciální pravidla a standardy. V rámci íránského Centra pro knihovnické služby byl vytvořen výbor, který rozhodl o přijetí Anglo-amerických katalogizačních pravidel (1. vyd., AACR) pro katalogizaci knih v perském jazyce i v jiných jazycích. Pravidla byla modifikována tak, aby lépe vyhovovala místním potřebám. Zvláštní pozornost bylo třeba věnovat přidělování hlavního záhlaví, přizpůsobení AACR pro jmenný popis perskému jazyku, dále rozšíření třídění s ohledem na Írán a islám a textu perských předmětových hesel. Nyní je k dispozici *Seznam jmenných autorit autorů a slavných lidí*, který obsahuje jména autorů, překladatelů, sestavovatelů, editorů, umělců a slavných osobností, která byla použita jako záhlaví v katalogích Národní knihovny Íránu v letech 1969–1996. Seznam autoritních podob názvů korporací *Autoritní seznam jmen vládních institucí a organizací* byl vytvořen jako disertační práce a schválen k používání v roce 1974. Využití předmětových hesel nemá v íránských knihovnách dlouhou tradici, v roce 1973 však byla poprvé publikována *Předmětová hesla pro perská díla*. Proběhly rovněž pokusy o překlad *Předmětových hesel Kongresové knihovny*, avšak byly brzy opuštěny. V roce 1993 byla vydána *Perská medicínská předmětová hesla*. Většina knihoven v Íránu používá Třídění Kongresové knihovny nebo Deweyho desetinné třídění (DDT). Došlo k rozšíření těchto třídění s ohledem na specifika východního prostředí. V perštině jsou nyní dostupné tři překlady DDT (z let 1969, 1973 a 1993). Systém katalogizace v publikaci (CIP) v Íránu funguje cca od roku 1966, v současné době katalogizační záznam obsahuje většina knih vydaných v Íránu. Nejpoužívanějšími knihovními softwary v Íránu jsou CDS/ISIS a softwary z něj přímo vycházející, další software je založen na FoxPro. V roce 2002 byl publikován *Formát IRANMARC*, doposud však není využit v žádném knihovním software. Podobnost perského a arabského písma a neexistence arabského národního formátu MARC naznačuje, že IRANMARC by mohl být využit také v arabských zemích. Výuka knihovnictví v Íránu se zaměřuje na

katalogizaci a nezdůrazňuje orientaci profese na služby. Navíc se studenti (kromě např. katedry knihovnictví na Firdausího univerzitě v Mashadu) učí vytvářet katalogizační záznamy na lístcích. Počítačové katalogy a formáty typu MARC nejsou vesměs vyučovány.

20. MÖLLER-WALSDORF, Tobias. Learning Resources Center : an einem Ort rechterschieren, produzierern, bearbeiten, drucken und publizieren [Zdrojové centrum pro výuku : dělat rešerše, vytvářet, tisknout a vydávat texty na jednom místě]. *Bibliothek : Forschung und Praxis*. 2005, vol. 29, no. 3, s. 340–343. ISSN 0341-4183.

Od dubna 2005 působí ve Státní a univerzitní knihovně spolkové země Dolní Sasko v Göttingenu (<http://www.sub.uni-goettingen.de>) ve spolupráci se Společností pro vědecké zpracovávání dat (Gesellschaft für wissenschaftliche Dateverarbeitung mbH Göttingen, <http://www.gwdg.de>) nová servisní služba Learning Resources Center (LRC) pro studium, výuku a výzkum (<http://www.sub.uni-goettingen.de/index.php?content=http://www.sub.uni-goettingen.de/LRC/>). Ve středisku je na 400 m² k dispozici pro uživatele – studenty, učitele a vědce – 40 počítačů připojených k vysokorychlostnímu internetu a umožňujících kromě vyhledávání širokou škálu edičních, tiskových a grafických činností, skenování, nabízejících elektronické materiály pro studium (e-learning), elektronické disertace, využití videokonferencí, pořádání virtuálních seminářů. Uživatelé se mohou obracet na LRC i s dotazy na témata, která nemůže LRC samo zpracovat; k dispozici jsou pak služby a rady göttingenského digitalizačního centra a výpočetní středisko. Nezapomíná se na poradenskou službu a na zaškolení uživatelů ve využívání multimediální techniky. Koncepce e-learningu v LRC rozšiřuje nabídkové spektrum moderní univerzity od prostého prezenčního studia až ke studiu, které má východisko v internetu – smíšenému studiu (Blended Learning, Web Based Training). Autor podtrhuje takové začlenění LRC do knihovny, které umožňuje souběžné využívání médií jak v digitální, tak v analogové podobě. SUB Göttingen nabízí fondy tištěných knih v rozsahu 4 milionů svazků. I když digitalizace značně postoupila, je nepochybné, že v budoucnosti budou pro bádání a výuku stále využívány tištěné materiály včetně historických – zde konkrétně badatelská knihovna s fondy z 18. a 19. století a oddělení rukopisů a vzácných tisků.

21. MÜLLER, Harald. Das „neue“ Urheberrecht – eine unendliche Geschichte : kommerzielle Interessen bedrohen die Informationsfreiheit [Novela autorského zákona – její nekonečná historie : obchodní zájmy ohrožují informační svobodu]. *BuB: Forum Bibliothek und Information*. 2005, vol. 58, no. 2, s. 126–133. Lit a pozn. 18. ISSN 0340-0301.

Přední německý odborník na knihovnickou legislativu a autorské právo dr. H. Müller (ředitel Knihovny Max-Planckova Institutu mezinárodního práva v Heidelbergu) analyzuje stav autorského práva v SRN v letech 2003–2005. Upozorňuje na novelu autorského zákona přijatou v r. 2003, která měla uplatnit v německém právním řádu komunitární právo, především směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES, o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Informační směrnice). V následujícím období došlo k silnému tlaku některých subjektů, především komerčních nakladatelství v SRN, na knihovny. Předmětem sporů se staly především možnosti zhotovovat kopie autorských děl v knihovnách. Text upozorňuje na změny znění zákona v některých paragrafech, což negativně ovlivnilo i stav zhotovování kopií autorských děl v knihovnách. Např. § 53 německého autorského zákona v původním znění poskytoval formou zákonné licence možnost zhotovit kopii těchto děl bez souhlasu jejich autora nebo nositele autorských práv k těmto dílům, zvláště v případě užití kopií pro osobní potřebu nebo výzkum. Nyní je nutné žádat o souhlas autora díla především v případě zhotovování digitálních kopií. Autor si všímá dalších citlivých míst novely autorského zákona, např. § 15, odst. 3, který se týká veřejné produkce - reprodukce hudby, promítání filmů, ale i veřejného čtení např. v knihovnách a ve školách určeného žákům základních a středních škol, vysokoškolákům, účastníkům seminářů atd. H. Müller upozorňuje, že v těchto případech jde o vyučovací proces (nebo o jeho součást), nikoli o veřejnou produkci, za niž je nutné platit určitou úhradu. Zmíněné změny vyvolaly v SRN protesty knihoven, vysokých škol a vědeckých kruhů, z nichž mnohé měly dohru v podobě soudních žalob a procesů. Jde o soudní akty týkající se především zhotovování kopií autorských děl a jejich zasílání uživatelům. Velká odborná nakladatelství a Sdružení německých knihkupců podaly několik soudních žalob i v zahraničí. Autor v závěru příspěvku uvádí prognózu vývoje ochrany a využívání autorských práv zvláště v souvislosti s činností knihoven v SRN. Především upozorňuje, že je nutné nalézt cestu k tomu, aby výsledky tvůrčí práce, autorská díla, zájmy jejich tvůrců a zájmy uživatelů těchto děl byly vhodně sladěny a aby byl omezen masivní nárůst komercializace informací v oblasti vědy, výzkumu, vzdělávání. Dle jeho názoru by mělo dojít k dohodě mezi zúčastněnými subjekty, včetně odborných vydavatelství, jejichž ceny např. u vědeckých a odborných časopisů neúměrně vzrůstají (komerční odborná nakladatelství musí mít ročně 20% zisk). Na tuto situaci reagovali zástupci vědeckých institucí a knihoven již v červenci roku 2004 veřejným prohlášením nazvaným Autorské právo a věda, v němž propagovali cíl zajistit volný přístup k informacím z celého světa pro každého a kdykoliv za účelem vzdělání a vědeckého výzkumu. Některá nakladatelství odborné literatury zakázala knihovnám možnost dodávat elektronické kopie děl.

22. OCHUDLO-HÖBING, Kerstin. Bibliotheken als Bindeglied zwischen lebenslangem Lernen und neuen Trends im Wissenserwerb

: das Beispiel e-lernBar der Zentral- und Landesbibliothek Berlin [Knihovny jako spojovací článek mezi celoživotním vzděláváním a novými trendy získávání znalostí : Příklad webových stránek e-lernBar Ústřední a zemské knihovny v Berlíně]. *Bibliothek : Forschung und Praxis*. 2005, vol. 29, no. 3, s. 303–328. 9 il., 1 tab. v textu. Lit., seznam zkratk. ISSN 0341-4183.

Elektronická podpora učení (vzdělávání) – e-learning je aktuální formou vzdělávání a začíná se uplatňovat i ve veřejných knihovnách jako složka jejich služeb. Rešerše zaměřené na tyto vyučovací prostředky ukazují, že se veřejné knihovny v této oblasti angažují poměrně nedlouho a ještě málo. Autorka na příkladu projektu Berlínské státní a zemské knihovny *e-lern Bar* (stránky pro e-learning, realizovány v lednu 2004, určeny cílové skupině dětí do 14 let) ukazuje, jakým způsobem veřejné knihovny tuto novou formu zprostředkovaného poznání mohou nabízet a uplatňovat (koncepce, předpoklady a cíle projektu jsou podrobně popsány, webová adresa stránek je <http://www.zlb.de/wissensgebiete/elernbar>). Autorka se dále věnuje analýze problému elektronické podpory učení, stručně charakterizuje řadu německých i zahraničních projektů a webových stránek týkajících se knihoven a e-learningu a v závěru článku formuluje určité zobecnění. V posledních letech byl tvrdě kritice podroben vzdělávací systém, na druhou stranu byly zveřejněny např. studie PISA zaměřené na možnosti vzdělávání „ve stavu nouze“, kde se knihovny mohou významně uplatnit. Vytváření strukturované nabídky pomoci při vzdělávání se již stalo součástí činnosti mnoha knihoven. Knihovny tradičně nabízejí uživatelům zaškolení v oblasti rešerší a využívání internetu, a to s velkým úspěchem. Nově na svých webových stránkách dávají uživatelům možnost klást otázky (např. formou Ask a/your Librarian), nabízejí Co-Browsing (společné virtuální surfování na elektronických zdrojích na internetu), Page Pushing (navedení uživatele prostřednictvím knihovníka na konkrétní webovou stránku), umísťují na svých stránkách komentované tematické seznamy příslušných odkazů. Městská knihovna v Kolíně zpracovala stránky „Schulservice“ – <http://www.stbib-koeln.de/schulservice/index.htm>, mnoho knihoven tvoří stránky s názvem „Domácí úkol“ (Homework) uvádějící odkazy na encyklopedie, slovníky a weby, které mohou pomoci školákům a studentům při domácí přípravě (např. <http://www.phoenixteencentral.org/>), někdy dokonce nabízejí on-line pomoc formou chatu jako ve Veřejné knihovně San Francisca – <http://sfpl.lib.ca.us/sfplonline/kids/kids.htm> a <http://sfpl.lib.ca.us/sfplonline/teen/teens.htm>. Hamburská městská knihovna (Hamburger Bücherhallen) a lipská městská knihovna odkazovaly na stránky nakladatelství Cornelsen-Verlag určené školákům – <http://www.cornelsen.de> (v článku se uvádí odkaz „Schüler wählen“, dnes zřejmě „learnetix“: <http://www.learnetix.de> – pozn. red.). Městská knihovna v Brémách se podílí na vytváření portálu LernNetzwerk Bremen (<http://www.stadtbibliothek-bremen.de/index.php?navi=content&lang=1&npoint=2,130,168,0>), Městská knihovna v Kolíně (<http://www.stbib-koeln.de/index1.htm>) odkazuje na vzdělávací stránky ZUM – Zentrale für Unterrichtsmedien im Internet (<http://www.zum.de>). Autorka dále uvádí například veřejnou knihovnu

v Dublinu (Dublin City Public Libraries, http://www.dublincity.ie/living_in_the_city/libraries/) a její podíl na mezinárodním projektu zaměřeném na distanční vzdělávání ve venkovském prostředí DERAL (Distance Education in Rural Areas via Libraries, http://www.dublincity.ie/living_in_the_city/libraries/about_us/0040_library_projects.asp). Knihovny často připravují speciální weby pro -náctileté. Např. Public Library of Charlotte and Mecklenburg County (<http://www.plcmc.lib.nc.us/>) má pro mladé čtenáře stránky <http://www.libraryloft.org/>, podobně Austin Public Library (<http://www.ci.austin.tx.us/library/>) vytvořila nabídku „Wired for Youth“ (<http://www.wired-foryouth.com/>), Phoenix Public Library (<http://www.phoenixpubliclibrary.org/index.jsp>) ji nazvala „TeenCentral“ (<http://www.phoenixteencentral.org/>); podobně „Teen Space“ (<http://www.ipl.org/div/teen/>) na webu michiganské Internet Public Library (projekt michiganské School of Information). Stránky na pomoc vzdělávání mládeže vytvářejí i národní knihovny. Tak „Vzdělávací středisko“ Kanadské národní knihovny (<http://www.collectionscanada.ca/education/index-e.html>) odkazuje v rubrice pro školáky a studenty na „Great Sites“ podle různých témat atd.

23. OTTMAN PRESS, Nancy; DIGGS-HOBSON, Mary. Providing health information to community members where they are : characteristics of the culturally competent librarian [Zprostředkování zdravotních informací členům komunity a kulturně způsobilý knihovník] [online]. *Library Trends*. Winter 2005, no. 3, s. 307–409. Lit. 30. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612713>.

Informace o zdraví (zdravotní informace) jsou univerzální informační potřebou. V USA se nedostatek informací o zdraví a přístupu k nim týká především menšin. Výzkumy uvádějí, že 62 % většinové populace Američanů nikdy nevyhledávalo informace o zdraví a byli pasivními příjemci tohoto typu informací. V případě menšin žijících na území Spojených států jsou otázky informací o zdraví daleko palčivějším problémem, především vzhledem k sociální vylučnosti, izolovanosti, jazykové bariéře ap. Článek se zabývá otázkou, nakolik mohou veřejné univerzální knihovny a knihovníci přispět jedincům i komunitám při vyhledávání informací o zdraví. Autoři článku spolupracovali na programu zprostředkování informací o zdraví komunitě, který může sloužit jako příklad postupu a spolupráce veřejné knihovny s okruhem příjemců informací. Knihovníci a knihovny zaměřující své služby na národnostní menšiny musí při své činnosti především identifikovat potřeby takové komunity, což není možné bez bližšího poznání zvyků, vazeb mezi členy a skupinami a celkové situace komunity. Někteří knihovníci jsou podrobně obeznámeni s určitými etnickými, rasovými či kulturními skupinami (jedním z příkladů je *EthnoMed* – <http://ethnomed.org> – založený Ellen Howardovou). Dalším krokem knihoven v navazování spolupráce s cílovou komunitou je definování vlastních možností a schopností. Třetím krokem v tomto úsilí je hledání vzájemně vyhovujících metod, postupů a materiálů. Cílem spolupráce knihovny Mars

Hill Graduate School, vychovávající pastory evangelické Biblické církve Mars Hill (zal. v roce 1999), s African Americans Reach and Teach Health Ministry (AARTH) bylo vytvořit web zprostředkující informace o zdraví afroamerické komunity v USA. Knihovna navázala kontakty s představiteli církevních komunit (obvykle pastory), aby získala informace o charakteru a potřebách komunit. Obvyklý postup založený na dotaznících na doporučení ředitele AARTH knihovna vynechala. Mars Hill Graduate School pak zahájila řadu seminářů a konzultačních schůzek na téma zdraví s cílem zjistit potřeby komunity a navázat kontakty s lidmi ochotnými ke spolupráci. Bylo třeba vyřešit, jak a kde budou tyto informační služby komunitě poskytovány. Většina Američanů nehledá informace o zdraví v knihovnách. Nejvýznamnějšími zdroji informací jsou rodiny, přátelé, zdravotničtí profesionálové, internet, televize, rozhlas, noviny, časopisy a knihy. Knihovny jsou při poskytování služeb omezeny na ty, kteří sem přijdou tyto informace hledat. V případě afroamerických církevních komunit bylo pro překonání bariér obvyklých mezi informačním zdrojem a jeho uživatelem mnohem příhodnější navštívit kostely a spolupracovat s osobnostmi, které se v komunitě těší vážnosti a úctě. Výběr místa k přijímání informací a vzdělávání neurčuje knihovna tím, že by vyžadovala, aby příjemce navštívil její prostory, ale přichází, aby poskytla informace na místě, které si příjemce sám určí tak, aby vyhovovalo jeho zvykům a praxi. Bylo nutno rovněž vyřešit, jaké informace by měly být dostupné. Obsah poskytovaných informací byl již mnohokrát definován a byl jasný, otázkou byla forma (stručnost; zveřejnění např. v církevním věstníku). Poskytované informace např. o HIV/AIDS přijímá komunita mnohem pozorněji, pokud jí je poskytuje místní vážený lékař-Afroameričan. Randal-David charakterizoval osobnosti, které zastávají v etniku výsadní postavení a jsou ideálními zprostředkovateli informací o zdraví, jako např. šamani, kněží voodoo apod. Závěr článku je věnován stručné charakteristice kulturně způsobilého knihovníka.

24. REYNOLDS, Regina Romano. Continuing resources : FAQ and fiction, present and future [Pokračující zdroje : často kladené otázky a mýty, současnost a budoucnost]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2005, vol. 34, no. 1, s. 8–13. 2 pozn. ISSN 1011-8829.

Příspěvek je zaměřen na vysvětlení termínů „pokračující zdroj“ (continuing resource), „ukončený zdroj“ (finite resource) a „integrující zdroj“ (integrating resource) a příbuzných termínů. Pokračující zdroj zahrnuje seriály a další zdroje, které budou vydávány po neurčené časové období (integrující zdroje). Všechny bibliografické zdroje můžeme rozdělit na ukončené a pokračující. Ukončené zdroje jsou takové zdroje, u nichž není zamýšleno neukončené vydávání (mohou být vydávány v určitém předem určeném časovém období). Jedná se například o vicesvazkové monografie nebo o monografie s dodatky. Termín „seriálovost“ (seriality) označuje rysy zdroje, které vyplývají z toho, že je vydáván postupně. Vztahuje se tedy jak k seriálům, tak také např. k vicesvazkovým monografiím. „Formou vydávání“ (form of issuance)

rozumíme způsob, jakým je ke zdroji přidáván nový materiál. „Integrojícím zdrojem“ je míněn bibliografický zdroj, který je přidáván nebo měněn prostřednictvím aktualizací, které nejsou samostatné, ale jsou integrovány do celku. Integrojící zdroje mohou být ukončené nebo pokračující; jedná se například o publikace s volnými listy nebo aktualizovaná webová sídla. Ne všechny pokračující zdroje jsou integrované a ne všechny integrované zdroje jsou pokračující. Revize AACR2 z roku 2002 zahrnovala kompletně zrevidovanou kapitolu 12, jejíž název se změnil ze *Seriálů* na *Pokračující zdroje*. Hlavní rozdíly v katalogizaci seriálů a integrovaných zdrojů spočívají v určování hlavního záhlaví (dojde-li u integrovaného zdroje ke změně hlavního záhlaví, není vytvořen nový záznam, ale je změněno hlavní záhlaví v původním záznamu) a v určování pramene popisu (tím je u integrovaného zdroje vždy jeho současná podoba). V některých amerických knihovnách byla vytvořena speciální pozice katalogizátora pro pokračující zdroje, jinde (např. v Kongresové knihovně) nebyly v organizační struktuře či názvech pozic provedeny žádné změny. V *Manuálu ISSN* publikovaném v roce 2003 došlo ke změně v tom smyslu, že ISSN může nyní být přiděleno všem pokračujícím zdrojům bez ohledu na formu vydávání. V roce 2001 byly také schváleny změny v MARC 21 týkající se seriálovosti. Nejvýznamnějším přínosem zavedení nových pojmů a kategorií je obohacení AACR2 o speciální pravidla pro katalogizaci databází a webových sídel. Na druhé straně je třeba přiznat, že dilema katalogizátorů, zda mají určitý zdroj katalogizovat jako monografii nebo seriál, bylo ještě zvýrazněno přidáním možnosti integrovaného zdroje. Podle B. Tillett možná nebude další vydání AACR obsahovat obdobu dnešní kapitoly 12, uvažuje se však o kapitole věnované formě vydávání.

25. RUFFIN, Angela B. a kol. Access to electronic health information for the public : analysis of fifty-three funded projects [Přístup veřejnosti k elektronickým zdravotním informacím : analýza padesáti tří sponzorovaných projektů] [on-line]. *Library Trends*. 2005, vol. 53, č. 3, s. 435–452. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612719>.

V roce 2000 zahájila Národní lékařská knihovna, která je součástí Národního zdravotního ústavu USA, financování padesáti tří projektů zaměřených na zlepšení přístupu ke zdravotním informacím (informacím o zdraví). Na projektu pod společným názvem *Access to Health Information* spolupracovala Národní síť lékařských knihoven a veřejné knihovny ve Spojených státech. Projekt byl založen na zkušenostech s využíváním zdravotních informací získaných v letech 1998–1999. Výzkum chování uživatelů ukázal, že 47 % dospělých vyhledává informace o zdraví na internetu. Získané informace mají vliv na psychiku, chování a především porozumění otázkám zdraví. Veřejné knihovny vybudovaly, zejména v devadesátých letech, fondy zdravotnické literatury. Spolupráce mezi veřejnými a lékařskými knihovnami se datuje již od sedmdesátých let. Národní lékařská knihovna, která byla garantem projektu, má dlou-

holeté zkušenosti s budováním elektronických fondů lékařské a zdravotnické literatury. Významným krokem ve zpřístupnění zdravotních informací bylo volné zpřístupnění databáze MEDLINE pro veřejnost v roce 1997 prostřednictvím webového rozhraní PubMed. Národní lékařská knihovna v roce 1999 zahájila úzkou spolupráci s veřejnými knihovnami. Autoři v článku popisují metody průzkumu služeb zdravotních informací poskytovaných knihovnami. Výsledky průzkumu ukázaly, nakolik lékařské knihovny spolupracují s knihovnami veřejnými. Mnoho projektů se zaměřilo na zlepšení přístupu ke zdravotním informacím zejména pro menšinové skupiny populace, jako jsou etnické menšiny a senioři. Část projektů byla zaměřena na zvyšování odborné kvalifikace knihovníků veřejných knihoven, zejména pokud jde o znalost informačních zdrojů zdravotních informací (45 projektů). Třicet devět projektů se zaměřilo na zlepšení webových stránek zprostředkujících zdravotní informace nebo odkazy na informační zdroje. Více než polovina projektů vyústila mj. do vytvoření informačních materiálů, prezentací, video ukázek, brožurek a letáků zprostředkujících informace týkající se zpřístupňování zdravotních informací pro veřejnost. V závěru článku autoři podávají přehled knihoven participujících na projektech a skupin populace, na něž byly projekty zaměřeny. Tyto projekty vedly především k propagaci knihoven zprostředkujících zdravotní informace a ke zjištění, že zdravotnické knihovny jsou schopny pomáhat veřejným knihovnám při poskytování zdravotních informací. Veřejné knihovny začaly vnímat lékařské a vědecké knihovny jako zdroje lékařských informací a partnery pro rozvoj tohoto druhu služeb. Mnoho veřejných knihoven implementovalo do svých webových stránek zdravotní informace. Projekt podpořil síť spolupráce veřejných a lékařských knihoven.

26. SALAÜN, Jean-Michel. Libre accès aux ressources scientifiques et place des bibliothèques [Otevřený přístup k vědeckým zdrojům a postavení knihoven] [on-line]. *Bulletin des bibliothèques de France*. 2004, vol. 49, no. 6, s. 20–29. ISSN 0006-2006. Dostupný z WWW: <http://bbf.enssib.fr/sdx/BBF/frontoffice/2004/06/sommaire.xsp>

V posledním desetiletí dochází v oblasti vědeckých informací k nezanedbatelnému rozmachu otevřených elektronických archivů. Autor příspěvku analyzuje změny související s rozšířením elektronického publikování v oblasti vědy, zkoumá přínos i negativa, které tyto změny způsobují v „tradičních“ knihovnách. Zdůrazňuje nutnost obnovení a prohloubení spolupráce knihoven a vydavatelů vědeckých publikací, což je v přímém souladu s primární funkcí knihoven, kterou je zajišťovat svobodný přístup k informacím. Tyto vztahy byly destabilizovány právě ve chvíli, kdy se začalo rozvíjet elektronické publikování. Autor sleduje problematiku z několika aspektů: z hlediska funkcionality zkoumá proměnu tradiční role knihoven v digitálním věku, z pohledu historického rozebírá faktory, které nejvýrazněji přispěly k současnému stavu věcí (samotný rozvoj webu, proces sycení systému elektronického publikování ve vědě a mezinárodní informační politika), a popisuje vztahy mezi nimi. Předmětem zkoumání

jsou dále rozdíl v šíření modelu otevřeného přístupu v jednotlivých sektorech vědy. V oblasti základního výzkumu, např. ve fyzice či astrofyzice, se otevřený přístup uplatnil rychle a široce, neboť v této komunitě již k tomu byly založeny nutné předpoklady. (Vysoce rozvinutá neformální výměna informací mezi vědci způsobuje, že není potřebný mediátor výměny informací, je zde dlouhá tradice výměny preprintů mezi vědci, díky dostatečnému financování navíc ekonomické okolnosti výměny informací jakoby ustupují do pozadí.) V další skupině věd, v níž dominuje biologie a medicína, je k informačnímu zajištění jiný vztah, což vyplývá mj. i z užití provázanosti s průmyslem, větší význam zde má odborný časopis, mediátor výměny informací je nezbytný vzhledem k šíři jednotlivých oblastí, které nejsou dostatečně homogenní atd. Třetí skupina, humanitní a sociální vědy, se vyznačuje nejpočetnějším a nejrozšířenějším spektrem časopisů (podle jednotlivých škol či jazykových oblastí), které jsou navíc často ekonomicky nestabilní a jejich šíření omezené, tradice neformálního sdílení informací je zde nejméně rozvinutá („každý si hlídá svůj píseček“). Při zkoumání ekonomického hlediska fenoménu otevřeného přístupu, resp. nových publikačních modelů, autor upozorňuje na závěry, že napříště se bude hodnota vytvářet především vyhledávacími nástroji (tj. snižují se zisky ze samotného vydávání, začíná se uplatňovat zásada „platím, abych byl viděn“). Důležitým faktorem je také typologie uživatelů a jejich schopnost využívat zdroje, které se jim touto cestou nabízejí. Co se týká knihoven, je nezbytné, aby knihovny dále modifikovaly svoje zapojení do systému zpřístupnění informací, především aby participovaly na vytváření nového publikačního modelu a aby se staly lídrem prosazování informační gramotnosti. Autor v závěru upozorňuje na dva anglofonní blogy k tematice otevřeného přístupu (<http://www.earlham.edu/~peters/fos/fosblog.html>, <http://info.lib.uh.edu/sep/sepw.htm>), a také na frankofonní weby, které se tématu věnují (<http://www.tours.inra.fr/tours/doc/comsci.htm>, <http://www.biblioacid.org>, <http://www.inist.fr/oa/openaccess/>).

27. SKVORTSOV, Vladimir; ZHLOBINSKAYA, Olga. Resource designations in cataloguing electronic resources [Označení zdrojů při katalogizaci elektronických zdrojů]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 3, s. 57–59. Lit. 4. ISSN 1011-8829.

V současné době je seznam označení elektronických zdrojů uveden v příloze C ISBD(ER), není však katalogizátory jednoznačně přijímán (<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm>). Podle kapitoly 9 AACR2 mohou být používána pouze tři označení. Návrh revize ISBD(ER) předložený světovému odbornému společenství k diskusi (http://www.ifla.org/VII/s13/guide/isbder_ww2-1-04.pdf) již nezahrnuje seznam označení zdrojů a dokumentů. Navržený způsob však neumožní dostatečně podrobný popis zdroje. Otázkou zůstává, proč existující seznam označení pro elektronické zdroje nenachází širší využití. Možnými příčinami tohoto stavu jsou nepotřebnost označení zdrojů, neuspokojivost nynějšího seznamu označení zdrojů (pro katalogizátory

a zejména uživatele) či nepřipravenost katalogizátorů na popis elektronických zdrojů. Jedním z nejvýznamnějších argumentů hovořících ve prospěch zachování označení zdrojů v záznamech elektronických zdrojů je fakt, že tato označení jsou typicky uplatňována také na vyhledávacích serverech a ve webových katalogích, z nichž většina používá vlastní množinu označení. Současný seznam označení zdrojů neuspokojuje požadavky katalogizátorů zvláště kvůli své nedostatečně pružné aktualizaci. Situaci ztěžuje i složitost kategorizace vysoce heterogenních elektronických zdrojů. Za nejpravděpodobnější příčinu nedostatečného využívání seznamu označení pro elektronické zdroje je pokládána nepřipravenost katalogizátorů, zvyklých především na klasické tištěné zdroje, na popis elektronických zdrojů. Právě typ zdroje by však mohl být využit pro věcné vyhledávání. Na základě analýzy typologie indexovaných zdrojů z cca 30 webových katalogů a vyhledávacích serverů je v příspěvku navržen seznam označení elektronických zdrojů, který je určen pro použití v bibliografickém formátu RUSMARC. Seznam je tvořen 22 kategoriemi, z nichž některé jsou dále rozčleněny na podkategorie. (Pozn. red.: příspěvek je v elektronické podobě zveřejněn na <http://www.rba.ru/rusmarc/rusmarc/updates/resource.htm>.)

28. SLAVIC, Aida. UDC implementation : from library shelves to a structured indexing language [Implementace Mezinárodního desetinného třídění : z knihovních regálů ke strukturovanému selekčnímu jazyku]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 3, s. 60–65. Lit. a pozn. 21. ISSN 1011-8829.

V současné době existuje mnoho knihoven a dalších institucí, které používají Mezinárodní desetinné třídění (MDT), avšak nevyužívají všechny možnosti tohoto třídění. Přitom MDT může být užitečným nástrojem ve vícejazyčném prostředí či v prostředí, v němž se vyskytují různé druhy písma; může také posloužit jako prostředek k propojování různých selekčních jazyků. Autorka uvádí jako příklady využití MDT v předmětových branách *Social Science Information Gateway* (<http://www.sosig.ac.uk>) a *Directory of Network Resources – NISS* (<http://www.niss.ac.uk/subject2/new95udc.html>). Při implementaci MDT je vhodné mj. brát v úvahu, jaké funkce mají být při věcném vyhledávání informací podporovány (analytické vyhledávání, prohlížení nebo obojí), zda je MDT používáno samostatně nebo souběžně se selekčním jazykem předmětového typu, zda je plánováno zpřístupnit fond indexovaný znaky MDT v rámci širší informační brány, v níž bude MDT propojeno s dalším selekčním jazykem, v jakém formátu bude MDT přístupné či zda bude využit soubor věcných autorit. Velmi důležitým krokem je také dosažení shody v oblasti indexační politiky. MDT může být použito jak v podobě jednoduchých (nebo předem spojených) znaků, tak v podobě složených znaků. V prvním případě může MDT plnit funkci enumerativní klasifikace a nabízí se zde rovněž možnost přidat do rešeršního systému slovní vyjádření jednotlivých tříd (pro vyhledávání i zobrazení pro koncové uživa-

tele). Problémem zůstává mj. automatická extrakce jednoduchých znaků, protože ne všechny znaky v MDT jsou ve své podstatě jednoduché (jsou předem spojeny se znaky z pomocných tabulek), a správné abecední řazení předem spojených znaků. V druhém případě se navíc objevuje otázka vyhledávání jednotlivých prvků obsažených ve složených znacích. K jejímu vyřešení je možno použít speciálního programu, který rozloží složené znaky na jejich jednotlivé komponenty na základě algoritmů vycházejících ze syntaxe MDT. Ke správě klasifikace je nevhodnější využívat kombinaci strukturovaného rejstříku v bibliografických datech (nebo meta-datech) a zároveň samostatných souborů autoritních dat. Pro Konsorcium MDT představuje současná situace příležitost distribuovat MDT MRF (Master Reference File, <http://www.udcc.org/mrf.htm>) ve formátu vhodnějším pro implementaci do dalších softwarů. (Pozn. red.: elektronická verze článku je dostupná na <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/032e-Slavic.pdf>.)

29. SMITH, Candice; LOGSDEN, Kara; CLARK, Maeve. Consumer health information services at Iowa City Public Library [Služby zprostředkování zdravotních informací veřejnosti ve veřejné knihovně Iowa City] [on-line]. *Library Trends*. Winter 2005, no. 3, s. 497–511. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612730.

Iowská městská veřejná knihovna dokončila v roce 2001 projekt zaměřený na zdravotní informace pro veřejnost s názvem *Iowa Consumer Health Information*. Projekt koncipovala Národní lékařská knihovna a realizovala jej ve spolupráci s Národní sítí lékařských knihoven Středovýchodní oblasti. Výsledkem projektu jsou webové stránky *Health Info Iowa* (<http://www.healthinfoiowa.org>). Městská knihovna v Iowě se rozhodla přispět k jejich popularizaci a podpořit veřejnost při využívání kvalitních a ověřených zdravotních informačních zdrojů. Do strategického plánu rozvoje knihovny pro období pěti let zařadila projekt s názvem *Rozšířený přístup k elektronickým zdrojům zdravotních informací v Iowě a okresu Johnson*, který si kladl za cíl nabídnout veřejnosti informační fondy a programy zohledňující zájmy různých skupin. Projekt zároveň podpořil základní poslání knihovny, kterým je zpřístupňování tištěných a audiovizuálních fondů, nabídka vzdělávacích programů pro mládež a dospělé a obohacení programů vysílaných kabelovou televizí. Realizace projektu zahrnovala, kromě zařazení odkazu na stránky *Health Info Iowa* na webové stránky městské knihovny, především vyškolení personálu knihovny pro práci s informačními zdroji obsaženými na *Health Info Iowa* (*MedlinePlus* – <http://www.medlineplus.gov>, *ClinicalTrial.gov* – <http://www.clinicaltrials.gov>) a školení pro veřejnost. Další školení probíhala např. v ústavu pro mentálně postižené a ve společenských střediscích pro menšiny. Také kabelové vysílání městské knihovny zařadilo do svého vysílacího schématu zdravotní osvětové a vzdělávací programy zaměřené na drogovou prevenci, zdravou životosprávu a prevenci chorob stárnutí,

vztahy mezi generacemi a péči o staré a nemocné blízké. Knihovna rovněž veřejně propagovala stránky Health Info Iowa na pravidelném výročním iowském veletrhu. Vyhodnocení projektu ukazuje, že projekt ovlivnil postupy uživatelů knihovny při vyhledávání informací a že stoupl zájem veřejnosti o informace z oblasti péče o zdraví.

30. SPATZ, Michele A. Building community bridges for health : consumer health librarians as health advocates [Zdravá komunita : knihovníci jako propagátoři a obhájci zdravého životního stylu] [on-line]. *Library Trends*. 2005, vol. 53, no. 3, s. 453–456. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612721>.

Knihovníci zaměřeni na zprostředkování zdravotních informací (informací o zdraví) pro veřejnost musí působit na veřejnost jako propagátoři zdravého životního stylu, podporovat místní iniciativy na podporu zdravého životního stylu, budovat a zpřístupňovat zdravotní informace pro veřejnost a napomáhat tak celonárodnímu americkému úsilí o podporu a rozvoj veřejného zdraví. Zdravotní informace pro veřejnost zahrnují celou škálu materiálů pokrývajících informace o specifických a chronických onemocněních, léčbě, životním stylu, zdravotně, prevenci chorob, zdravotní péči a lékařském výzkumu. Americká celonárodní iniciativa *Healthy People 2010* stanovila základní indikátory sledování zdravotního vývoje americké populace. Úřad pro prevenci chorob a podporu zdraví (Office of Disease Prevention and Health Promotion) vyzval veřejné a soukromé instituce k podpoře předpokladů ovlivňujících zdravotní vývoj populace: informace o vlastním zdravotním stavu a způsobu, jak tento stav pozitivně ovlivnit, návyky podporující zdravý rozvoj jedince, místo, kde lidé žijí a způsob, jak žijí, kvalita a přístupnost zdravotní péče. Cílem iniciativy *Healthy People 2010* je prodloužení délky života a snížení nemocnosti populace. Knihovníci mohou přispět svou činností k naplnění cílů iniciativy především rozšířením spolupráce s veřejností. Jejich náplň práce spočívá především v definování nejlepšího způsobu spolupráce s veřejností na těchto záměrech, shromažďováním informací o trendech, demografických a statistických údajů o nemocnosti a úmrtnosti, o indikátorech zdravotního stavu populace. Knihovny díky svým specializovaným fondům mohou poskytovat materiály pro osvětu a přednášky, budovat webové stránky se zdravotními informacemi pro veřejnost. Cílem tohoto úsilí je vzbudit ve veřejnosti pozornost k otázce zdravého životního stylu a prevenci chorob. Statistiky např. ukazují, že 61 % dospělých a 14 % dětí trpí nadváhou. Obezita je příčinou celé řady nemocí, je doprovázena nárůstem výskytu řady chorob. Mezi nejvýznamnější z nich patří cukrovka typu II, srdeční choroby, některé druhy rakoviny, mozkové a cévní choroby, artritida a dýchací obtíže atd.

31. WELDON, Stephanie. Collaboration and marketing ensure public and medical library viability [Spolupráce a zajištění marketingu rozvojem služeb veřejných a lékařských knihoven] [on-line]. *Library Trends*. 2005, vol. 53, no. 3, s. 411–421. ISSN 0024-2594. Dostupný z WWW: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_3_53/ai_n13612715>.

Nárůst poptávky po veřejných zdravotních informacích (informacích o zdraví) během posledních dvaceti let inspiroval knihovníky k rozvinutí dalšího druhu knihovnických služeb – zpřístupňování zdravotních informací pro veřejnost. Knihovníci vytvořili celou řadu elektronických diskusních skupin, které slouží k výměně názorů a odborné spolupráci v oblasti poskytování zdravotních informací veřejnosti. Mezi nejvýznamnější z nich patří *Colorado Consumer Health Information Librarians listserv* (CCHILL), který napomohl spolupráci nemocnic a lékařských knihoven s veřejnými knihovnami při rozvoji elektronických fondů a databází zpřístupňujících veřejné zdravotní informace. Knihovníci lékařských a veřejných knihoven participují na propagaci zdravého životního stylu a medicínských produktů. CCHILL je odnoží Národní sítě lékařských knihoven Středoamerické oblasti (<http://nml.gov/mcr/>) zahrnující Colorado, Kansas, Missouri, Nebrasku, Utah a Wyoming. Partnerství a spolupráce mezi lékařskými a veřejnými knihovnami se v těchto státech datuje od poloviny osmdesátých let. McCooganova lékařská knihovna v Nebrasce vybudovala službu veřejných zdravotních informací (<http://www.unmc.edu/library/consumer/>). Na svých stránkách rovněž poskytuje školicí materiály pro knihovníky veřejných knihoven poskytujících zdravotní informace pro veřejnost. Díky spolupráci veřejných a lékařských knihoven v Utahu vznikl *Utah Consumer Health Information Network* (<http://uchin.med.utah.edu/>). K výměně informací a ke spolupráci při budování a zpřístupňování zdravotních informací pro veřejnost slouží v Kansasu Systém veřejných knihoven okresu Johnson, který má naději stát se vzorovým modelem pro stát. Ve státě Missouri se úsilí ubírá především směrem ke spolupráci s MedlinePlus (<http://medlineplus.gov/>). Lékařské knihovny Středoamerické oblasti jsou členy a využívají služby dodávání dokumentů *DOCLINE* (<http://www.nlm.nih.gov/docline/>), provozované Národní lékařskou knihovnou. Lékařské knihovny Středoamerické oblasti se účastní elektronické konference Medlib-L a rovněž participují v Sekci zdravotních informací pro spotřebitele a pacienty Asociace lékařských knihoven. Potřeba spolupráce malých lékařských knihoven v nemocnicích je, vzhledem nedostatku financí, o to naléhavější. Jedině tvořením konsorcií mohou tak získat přístup k elektronickým bázím, které by si nemohly dovolit. Kromě odborných zdravotnických informací existuje v USA celá řada portálů a webových míst poskytujících kvalitní zdravotní informace pro veřejnost: WebMD (<http://www.webmd.com/>). Část z nich sponzorují farmaceutické firmy: Merck Manual (<http://www.merck.com/pubs/mmanual/>), Abbott Laboratories, Ecker Drug apod. Autorka v závěru článku glosuje postoj médií a odborné veřejnosti vůči knihovníkům zaměřeným na zdravotní informace pro veřejnost a konstatuje, že knihovníci v této oblasti vykonali již mnoho, chybí však mnohem větší propagace výsledků jejich práce.

32. WYNNE, Martin. Evaluation in the Arts and Humanities Data Service [Hodnocení datových služeb v oblasti umění a humanitních věd]. *Vine*. 2004, vol. 34, no. 4, s. 196–200. Lit. 1. DOI 10.1108/0305 5720410570993. ISSN 0305-5728.

Na webu je v současnosti volně dostupná celá řada elektronických zdrojů včetně výstupů z nejrůznějších výzkumných projektů. Autor příspěvku konstatuje, že pro tyto zdroje dosud neexistují zavedené metody hodnocení kvality a užitečnosti a přibližuje některé přístupy, které by bylo možné v budoucnu využít. Autoři popisované studie jako jednu z možností zvolili hodnocení volně dostupných elektronických knih nejčastěji využívaných ve Velké Británii k výuce a vzdělávání. Vystala otázka, zda hodnotit pouze vysoce kvalitní a prověřené zdroje nebo širší spektrum dostupných zdrojů a zda je mají hodnotit odborníci nebo běžní koncoví uživatelé. Jako konkrétní zdroj k hodnocení byl vybrán veřejný zdroj, a sice britský katalog elektronických knih v oblasti umění a humanitních věd (*Arts and Humanities Data Service*, AHDS, <http://www.ahds.ac.uk/>). (Viz též <http://www.ahds.ac.uk/litlangling/ebooks/> - pozn. red.)

33. ŽUMER, Maja. Guidelines for electronic national bibliographies : are they needed? [Zásady pro elektronické národní bibliografie : jsou potřebné?]. *International Cataloguing and Bibliographic Control*. 2004, vol. 33, no. 3, s. 54–56. Lit. 10. ISSN 1011-8829.

Elektronické bibliografické záznamy začaly být poprvé výrazně využívány v souvislosti s projektem MARC, kdy však sloužily převážně k výrobě tištěné podoby bibliografií. Změnu přineslo až rozšíření CD-ROM a rozvoj počítačových sítí. V letech 1986–1988 se uskutečnil britsko-francouzský projekt, jehož výstupem byl testovací CD-ROM obsahující dvě databáze s bibliografickými záznamy. Díky úspěchu tohoto pilotního projektu byl realizován v letech 1990–1993 *Projekt CD-ROM evropských národních knihoven* (National Libraries Project on CD-ROM; šlo o součást programu IMPACT Evropské komise). Některé z jeho výsledků jsou dnes již zastaralé (zejména kvůli vývoji hardware a software), mnohé jsou však stále využitelné, např. identifikace čtyř rozdílných typů uživatelů (akvizitér, katalogizátor, referenční knihovník a koncový uživatel). Země, které zveřejňují svou národní bibliografii na CD-ROM, ji nyní nabízejí také on-line (ať už jako zvláštní databázi, nebo jako součást katalogu národní knihovny). Mezi výhody CD-ROM patří nízká cena, dostupnost, široké využití a nezávislost na rychlosti, kvalitě a ceně počítačových sítí. Nevýhodou naopak je nedosažitelnost stejné aktuálnosti jako v případě on-line verze. Autorka příspěvku provedla průzkum, v němž vyhodnotila rozhraní šesti národních bibliografií na CD-ROM (britské, španělské, francouzské, italské, české a slovinské). Sledovala pět oblastí (dialog, navigace, vyhledávání, výsledky, nápověda). Studované bibliografie se vyznačovaly podobnou funkcionalitou a uživatelskými rozhraními, v některých případech byla však zaznamenána nedostatečná intuitivnost uživatelského rozhraní.

Dále byla zjištěna nepřítomnost prostředků pro manipulaci s výsledky (zejména řazení). Náповěda byla koncipována pro pokročilé uživatele, které však dnes již nelze považovat za uživatele jediné. Z průzkumu vyplývá doporučení pro tvůrce uživatelských rozhraní národních bibliografií na CD-ROM více se zaměřit na jeho intuitivnost (až transparentnost). Potřeba vytvořit zásady pro elektronické národní bibliografie odráží jednak nutnost rozvoje stávajících bibliografií, jednak je významná pro počáteční plánování. Je vhodné nezapomínat na uživatele mimo knihovnickou komunitu (např. vydavatele či prodejce knih). Nejdůležitějšími oblastmi pro budoucí zásady tvorby elektronických národních bibliografií jsou definice jejich základních funkcí, přístupové body a rejstříky, autoritní kontrola, obecné zásady pro návrh rozhraní, zásady pro zobrazování záznamů, standardy, požadavky interoperability a přímý přístup k digitálním objektům. Elektronické národní bibliografie by mohly být také využity pro účely testování Funkčních požadavků na bibliografické záznamy (FRBR) v praxi. (Pozn. red.: Jde o tištěnou verzi referátu předneseného na Světovém knihovnickém a informačním kongresu IFLA v Berlíně v roce 2003 – viz též <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/108e-Zumer.pdf>.)